

**«Українець за свідомим вибором»:
життя і науковий доробок Агатангела Кримського
у документах та матеріалах Волинського краєзнавчого музею**

У статті викладено міркування про життя та науковий доробок видатного вченого Агатангела Юхимовича Кримського. Особлива увага зосереджена на питанні збереження наукової спадщини академіка у фондах Волинського краєзнавчого музею, що й визначає мету цього дослідження. Звернуто увагу на те, що ім'я вченого тривалий час було під заборонаю і лише його посмертна реабілітація наприкінці 1950-х рр. дозволила тодішнім історикам і дослідникам поступово повернути ім'я А. Кримського і зробити його відомим спільноті. З того часу розпочалося дослідження наукової спадщини вченого, видання і перевидання його творів. Ще одним важливим напрямком діяльності з метою збереження і популяризації імені вченого стала пошукова та збиральницька робота відповідних закладів. Мова йде про музеї. Зауважимо, що цією роботою займається не лише музей у Звенигородці, де проживала родина А. Кримського. Оскільки родина Кримських була створена у Володимирі і саме тут народився Агатангел Юхимович, волинські музейні заклади теж активно задіяні у зборі матеріалів, присвячених життю і творчості академіка, та популяризації його імені. Одним із таких музеїв є Волинський краєзнавчий музей, де ще з 1970-х рр. почала формуватися фондова колекція документів і матеріалів, присвячених А. Кримському. Саме її аналізу присвячена ця стаття. Зокрема, у матеріалі викладено історію поповнення фондової збірки, а також проаналізовано основні групи матеріалів. Було визначено, що всі існуючі документи і матеріали відповідно до музейних стандартів і вимог поділяються на предмети основного і науково-допоміжного фонду. Серед них виділяються групи фотодокументів, прижиттєвих видань, присвят, посмертних видань творів А. Кримського, фотокопій, копій документів та матеріалів по вшануванню пам'яті академіка. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що у фондах Волинського краєзнавчого музею зберігається вагома, хоча й невелика за кількістю, фондова збірка матеріалів, існування якої дозволяє музейним науковцям організовувати виставки, науково-популярні заходи, присвячені Агатангелу Кримському, до яких залучається студентська і учнівська молодь, пересічні громадяни. Таким чином музейники популяризують ім'я видатного земляка, відкривають його загалу, в такий спосіб збагачуючи нашу національну культуру.

Ключові слова: Агатангел Кримський, Волинський краєзнавчий музей, фондова колекція, матеріали, документи, наукова спадщина, популяризація.

Вступ

«Архивно-следственное дело по обвинению Крымского Агатангела Ефимовича прекратить по пункту «д» ст. 4 УПК УССР за отсутствием состава преступления» (ЦДАГОУ, 1957: 210) – ось ці кілька рядків із постанови слідчого управління КДБ при Раді Міністрів УРСР про реабілітацію від 4 травня 1957 р. повернули із забуття ім'я видатного вченого, історика-орієнталіста, мовознавця, перекладача і письменника, етнографа, академіка та неодмінного секретаря Всеукраїнської академії наук Агатангела Юхимовича Кримського.

У 1941 р. репресивна машина сталінського тоталітарного режиму лише одним своїм порухом знищила вченого. Звинувачуючи його в причетності до так званої Спілки визволення України і відповідно в українському націоналізмі, виносячи йому смертний вирок, влада зовсім не зважала на потужний внесок А. Кримського у розвиток історичної науки, мовознавства, літератури. Упродовж кількох місяців 1941 р. А. Кримському довелося пройти трагічний шлях – від пошанування і святкування на державному рівні з нагоди 70-річчя до засудження, а згодом і смерті, місце й обставини якої не з'ясовані ще й досі. Майже два десятиліття ім'я Агатангела Юхимовича Кримського залишалося під забороною і лише посмертна реабілітація дозволила науковим та культурним установам України почати поволі повертати це ім'я із забуття.

Вже у 1960-х рр. починають з'являтися перші дослідження наукового доробку академіка (Бабишкін, 1967), захищаються дисертації (Гурницький, 1970), відбувається перевидання його творів (Кримський, 1965). Тобто, поступово ця ніша починає заповнюватись. Крім того, іде формування музейних колекцій – різні музейні установи України починають збирати документи і матеріали про життя і творчість А. Кримського. До них свого часу долучився і Волинський краєзнавчий музей, оскільки Волинь, а саме місто Володимир стало місцем народження майбутнього вченого.

Отож, **метою** запропонованого дослідження є аналіз колекції матеріалів та документів про життєвий і творчий шлях А. Кримського з фондів Волинського краєзнавчого музею. Задля досягнення поставленої мети ставимо перед собою наступні **завдання**: дати короткий огляд життєвого і творчого шляху А. Кримського; показати процес формування музейної колекції матеріалів, присвячених

вченому; охарактеризувати найбільш оригінальні експонати основного фонду і дати короткий аналіз колекції предметів науково-допоміжного фонду.

Теоретичний базис

Своєю малою батьківщиною Агатангел Юхимович вважав Звенигородку на Черкащині і ніколи не мав якихось особливих почуттів до Волині. Але саме Волинь свого часу дала прихисток його батькові Юхиму Кримському. Рід Кримських походив із Бахчисараю. В одному зі своїх інтерв'ю вчений розповідав, що його прародич кримський мулла був родичем кримського хана, але після втрати турками Азова у 1696 р. був змушений тікати з Бахчисараю і переселився до Литви, де прийняв християнство, охрестившись під ім'ям Павло. Через кримсько-татарське походження місцеві почали називати його Кримським. Тут, у білоруському Мстиславі народився дід Агатангела Юхимовича – Степан, який вирізнявся ерудованістю, схильністю до вивчення мов, зібрав велику бібліотеку, здобував духовну освіту. У його сім'ї народилося семеро синів і шестеро доньок. Одним із синів і був батько вченого Юхим. Приблизно на початку 1860-х рр. родина Кримських постраждала від великої пожежі, втративши практично все майно. Діти Степана Павловича у пошуках засобів для проживання були змушені роз'їхатися по світах. Ось так у 1860-х рр. Юхим Кримський оселився у Володимирі-Волинському, де спочатку отримав роботу поштового службовця, а потім вчителював у місцевій школі. Тут Юхим Кримський одружився з Аделаїдою Матвіївною Сидорович, яка мала польсько-литовське коріння. У Володимирі-Волинському у подружжя народилося двійко дітей – Марія та Агатангел, тож Юхим Степанович шукав більш оплачувану роботу, а знайшовши таку у Звенигородці, у червні 1871 р. переїхав туди разом зі сім'єю (Павличко, 2016: 141–142).

З раннього дитинства Агатангел вирізнявся неабиякими здібностями, тому батьки подбали про гідну освіту для сина. Він вчився у Звенигородському міському двокласному училищі, в Острозькій гімназії, в Другій гімназії Крамера. У 1885–1889 рр. вчився в Колегії Павла Галагана в Києві. Народившись і зростаючи у російськомовній сім'ї, не маючи ані краплини української крові, ще у гімназійні роки Кримський захопився українською мовою, історією, культурою. Потерпаючи під час навчання у гімназії Галагана від соціальної нерівності (Кримський був з незаможної родини, на

навчання вступив за конкурсом, успішно склавши іспити; поряд навчалось багато дітей із заможних родин за батьківські кошти, які при кожній нагоді намагалися принизити здібних, але незаможних учнів), Агатангел поступово проникнувся ідеями демократизму. Вже у студентські роки, коли А. Кримський навчався у Лазаревському Інституті Східних мов у Москві, а потім – на історико-філологічному факультеті Московського Університету ці демократичні погляди переросли у націоналізм і українофільство. Кримський-студент належав до громади свідомих студентів-українців. 1889 р. опублікував свій перший переклад українською мовою вірша Івана Никитіна «Ранок на березі ставу» в журналі «Зоря» за підписом А. Ванько. Друкувався в галицьких виданнях «Зоря», «Правда», «Народ», «Зеркало», «Дзвінок». А. Кримський дебютував у галицькій пресі і як політичний публіцист, заявивши про себе як про переконаного націоналіста. Листувався з Борисом Грінченком, Михайлом Павликом, Іваном Франком. Приїжджаючи до Києва, відвідував родину Косачів. Після закінчення Московського університету, А. Кримський був відряджений до Сирії та Лівану для опанування сучасної арабської мови та праці над рукописами. Повернувшись, Агатангел продовжив свою наукову роботу. Упродовж перших десятиліть ХХ ст. А. Кримський, займаючи посаду професора Лазаревського інституту в Москві, невтомно працював як викладач, перекладач, автор підручників, наукових посібників, статей, редактор періодичних та наукових видань. Крім низки предметів з арабістики, викладав перську мову й літературу, турецьку мову й літературу. З 1901 р. щорічно виходило по кілька монографій чи підручників А. Кримського. 1918 р. став переломним. На запрошення В. Вернадського А. Кримський повернувся до Києва і прийняв активну участь у створенні Української академії наук, ставши її неодмінним секретарем. Він був серед тих, хто розробляв її статут і концепцію діяльності, яка передбачала автономію Академії.

Кримський при всіх урядах (Павла Скоропадського, Директорії, денікінцях, радянській владі) залишався неодмінним секретарем. Крім адміністративної, вчений продовжував займатися й науковою роботою. Окрім сходознавства велике місце в академічних заняттях А. Кримського займали слов'янознавство, україністика, етнографія. У словянознавстві та україністиці його цікавили історія мови, порівняльне мовознавство, граматики, лексикологія (Павличко, 2016: 24).

Завдяки вродженим здібностям та колосальній працездатності Агатангел Юхимович здійснив неоціненний внесок у розвиток різних галузей науки та культури, що заслуговує на велику пошану. І нехай на Волині він прожив лише кілька місяців і вона не стала для нього рідною, але волиняни бережуть пам'ять про видатного вченого і пошановують його ім'я.

Виклад основного матеріалу

Волинський краєзнавчий музей (далі – ВКМ) є серед тих установ, які займаються дослідженням та популяризацією наукового доробку вченого, комплектує матеріали про життя і творчість Агатангела Юхимовича Кримського. Формування музейної збірки матеріалів А. Кримського було започатковано Римою Кашевською, яка свого часу працювала завідувачкою відділу давньої історії ВКМ, за сприяння тодішнього директора Володимир-Волинського історичного музею Петра Заклекти. Саме ці науковці свого часу здійснили поїздку до Звенигородки, звідки й привезли частину матеріалів про життя і творчість вченого, які були розподілені між двома музеями. Упродовж кількох останніх десятиліть колекція ВКМ поповнюється у першу чергу завдяки Олені Огневій, кандидату історичних наук, старшому науковому співробітнику Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. Наприкінці 2020 р. колекція поповнилася оригінальними експонатами, які передав музею уродженець Звенигородщини український історик-краєзнавець Володимир Хоменко.

На сьогоднішній день загальна кількість матеріалів про А. Кримського складає понад 160 одиниць збереження, на основі яких складено каталог. Вони поділяються на музейні предмети основного фонду і науково – допоміжного фонду. Основний фонд музейної збірки складають оригінальне фото; першодруки пов'язані з науковою діяльністю вченого; матеріали, які стосуються вшанування імені А. Кримського і перевидання творів вченого (всього 35 одиниць збереження). Науково – допоміжний музейний фонд сформований з фотокопій, копій документів, видань праць А. Кримського і робіт про нього, періодичних видань Інституту Сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, програм наукових конференцій тощо (всього понад 130 одиниць збереження).

Найціннішим експонатом музейної збірки є оригінальне прижиттєве фото Агатангела Юхимовича Кримського. На ньому поясне зображення вченого у віці біля 40 років. Знімок виготовлений

в московському фотографічному закладі К. Круповича. На звороті фотографії є чорнильний напис від руки «Татусь». Останній визначений як автограф названого сина Агатангела Кримського Миколи Левченка. Хоча останнім часом з'явилася версія, що фото підписане не Миколою Левченком, а його сином Миколою (по родинному – Микольцьо), якого всиновив А. Кримський. Підтверджує цю версію і дослідження відомого українського єгиптолога Олени Романової про архів Агатангела Юхимовича в Інституті сходознавства НАН України. Зокрема, аналізуючи справу 1 «Документи про біографію А. Ю. Кримського», яка містить текстові документи до біографії вченого або фотокопії цих документів, дослідниця, серед іншого, звертає увагу на три довідки про реабілітацію А. Ю. Кримського, його брата Ю. Ю. Кримського та М. З. Левченка. І при цьому вона зазначає такий цікавий факт: «Що цікаво – вони з кількома іншими документами були скріплені разом і до них була прикріплена записка рукою М. А. Кримського: “Доля татуса, Юхима Юхимовича, М. З. Левченка”, яка таким чином показує ставлення Миколи Агатангеловича до обох своїх батьків» (Романова, 2020: 129). Цією цитатою Олена Романова демонструє, що Микола Кримський насправді мав тісний зв'язок з прийомним батьком А. Кримським і доволі стримано ставився до свого біологічного батька М. Левченка. Для нас же важливим є те, що у своїй записці Микола Агатангелович називає Агатангела Юхимовича «татусь». Це дає підстави вважати, що підпис на фото А. Кримського з колекції ВКМ дійсно належить не М. Левченку, а його біологічному сину М. Кримському.

Наступний блок матеріалів основного фонду, що стосуються Агатангела Кримського, складають прижиттєві видання його праць. У музейній збірці на сьогодні маємо вісім таких видань.

Літературна творчість А. Кримського на поч. ХХ ст. була добре відомою на українських землях. Серед низки поезій Кримського шість були відібрані Іваном Франком для створюваних ним «Акордів» – антології української лірики в післяшевченкову добу, що вийшли друком 1903 р. у Львові (Кримський, 1903).

Славу знавця української мови і української культури А. Кримський здобув під час участі в дискусії про норми українського правопису ще у 80–90-і рр. ХІХ ст. Про постійний інтерес до цього питання свідчить його «Програма для збирання

особенностей малорусских говорів», яку через хворобу першоукладача К. Михальчука А. Кримський доопрацював, значно доповнив і видав (Михальчук, Кримський, 1910).

Агатангел Кримський брав найактивнішу участь в організації першого українського правопису післяреволюційної доби. Перші загальнообов'язкові правописні правила були вироблені упродовж 1919–1920 рр. правописною комісією на чолі з академіком АН УРСР А. Кримським і схвалені остаточно на спільному засіданні Академії наук 29 листопада 1920 р. У 1921 р. ці правила були опубліковані в Києві під назвою «Найголовніші правила українського правопису» і офіційно в межах УРСР діяли до 6 вересня 1928 р. Тоді ж, у 1921 р., західно-українська інтелігенція передрукувала це видання в Рівному і почала його популяризувати на Волині і в Галичині (Найголовніші правила, 1921).

У 1914 р. в петербурзькому видавництві братів Гранат вийшов друком I том першої російськомовної українознавчої енциклопедії «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (Украинский народ, 1914). У складі редакції цього видання був і А. Кримський. Вчений також редагував і «Записки історично-філологічного відділу», двадцять третя книга яких зберігається у фондах КЛММЛУ (Записки, 1929).

У фондах ВКМ зберігається прижиттєве видання перекладних творів А. Кримського «Пальмове гілля. Екзотичні поезії» (Кримський, 1922). Це третя частина збірки, до якої ввійшли переклади (переспіви) письменника з давньої перської лірики IX–X ст., з перської поезії XII–XIII ст., з лірики XV ст. Ще один предмет основного фонду, який належить до прижиттєвих видань – це праця «Перський театр, звідки він узявся і як розвивався», яка була видана у Києві Історично-філологічним відділом Української Академії Наук у 1925 р. (Кримський, 1929). Це є уривок з III тому «Історії Персії та її письменства».

Нещодавно колекція прижиттєвих видань поповнилася «Бібліографічним покажчиком писаннів академіка А. Е. Кримського», виданого Українською Академією Наук у 1926 р. (Бібліографічний покажчик, 1926). Це видання у грудні 2020 р. надіслав музею історик-краєзнавець зі Звенигородки Микола Хоменко. Також він презентував музею своє наукове дослідження «Кримський» (Хоменко, 2013).

Варто також виділити окрему невелику групу експонатів «Присвяти». Ці кілька експонатів відображають історію знайомства Агатангела Кримського з Лесею Українкою. Як відомо, від 1886 р.,

тобто з часу знайомства Агатангела з Лесею Українкою, їх пов'язала щира дружба. Наукові інтереси молодих людей були спорідненими, а життєві погляди близькими. Леся Українка користувалася порадами Кримського й свою драматичну поему з ранньохристиянського життя присвятила «шановному побратимові Аг. Кримському». У збірці ВКМ є IV том київського видання творів Лесі Українки 20-х рр. XX ст., в якому між іншими є поема «У катакомбах» (Українка, 1927).

Особливе місце у музейній збірці займає перевидана 1996 р. праця А. Кримського «Історії Туреччини» (Кримський, 1996). Музейний примірник містить автограф автора передмови, академіка Національної академії наук України Омеляна Пріцака, завдяки якому на початку 90-х рр. XX ст. в Україні був відкритий Інститут сходознавства імені Агатангела Кримського.

Після реабілітації імені А. Кримського перше перевидання його творів було здійснене у 1965 р. за участі українських вчених-філологів Й. Куп'янського та С. Шаховського. До складу видання увійшли поетичні твори Кримського із його збірки «Пальмове гілля», окремі оповідання письменника, а також розвідки, статті, рецензії та 32 листи вченого до І. Франка, В. Лукича, О. Кониського (Кримський, 1965).

Перше післявоєнне перевидання оригінальної і перекладної поетичної спадщини А. Кримського було здійснене у 1968 р. за упорядкування і коментування відомого дослідника творчості поета О. Бабишкіна. В основу цієї книги покладено останнє видання збірки «Пальмове гілля», здійснене у 1922 р. у Києві (Кримський, 1968). А за рік до цього світ побачив нарис О. Бабишкіна «Агатангел Кримський. Літературний портрет» – перше ґрунтовне дослідження творчої спадщини поета і письменника, видатного вченого і сходознавця А. Кримського (Бабишкін, 1967).

Історичні погляди та доробок у галузі історичної науки А. Кримського у своїй роботі «Кримський як історик» показав К. Гурницький. Використавши численні документальні матеріали та дослідивши багатющу творчу спадщину вченого, автор створив яскравий документальний портрет А. Кримського (Гурницький, 1971).

У 1975 р. у Москві було опубліковано 123 листи Агатангела Кримського до рідних і таким чином введено до наукового обігу доти невідомі етнографічні і фольклорні записи вченого, які зберігалися серед його рукописної спадщини. Книга, що мала за мету розширити

уявлення про Ліван 80–90-х рр. XIX ст., мала назву «Письма из Ливана» (1896–1898). Музейний примірник книги надійшов в серпні 1990 р. з Інституту сходознавства у Ленінграді (Кримський, 1975).

Ще одна книга з музейної збірки – «Краса у розумі» – це збірка арабських казок: чарівних, побутових, про тварин, – що їх зібрав і записав Агатангел Кримський у 1896–1898 рр. Вчений мав намір видати казки українською мовою, але за його життя праця не побачила світу. У 1992 р. вперше казки народів Арабського Сходу були впорядковані сучасним вченим М. Веркальцем і видані в київському видавництві «Веселка» (Краса у розумі, 1992).

Ще одну групу експонатів основного фонду складають матеріали на пошану видатного вченого. Сюди належить, зокрема, книга Л. Матвєєвої та Е. Циганкової «А. Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії Наук», де подаються вибрані листи вченого за період 1918–1941 рр., коли він займав посаду неодмінного секретаря ВУАН, брав участь у її розбудові у наступні роки (Матвєєва, Циганкова, 1997).

Доповнюють колекцію наукові збірники конференцій, круглих столів та інших заходів, присвячених ювілеям А. Кримського. Це, зокрема, збірник матеріалів I міжнародних сходознавчих читань А. Кримського, участь в яких брали науковці з Америки, Франції, Англії, Росії, України, Туреччини, і збірники наступних таких заходів. Це «Україна і Схід» – бібліографічний покажчик, що репрезентує Близький та Середній Схід у різноманітних матеріалах українських дослідників. «Східний Світ», який видає Інститут сходознавства імені А. Кримського НАН України. У фондах музею зберігаються два томи «Епістолярної спадщини Агатангела Кримського, в яких подається листування 1890–1941 рр. видатного українського з відомими діячами української культури та науки кінця XIX – 40-х рр. XX ст. Всього опубліковано 250 листів, з яких 183 надруковані вперше.

Усі ці матеріали доповнюють копії фото і документів, матеріали на пошану вченого (марки, листівки, конверти, бланки дипломів тощо), які формують науково-допоміжний фонд.

Наукова новизна

Зважаючи на специфіку нашого дослідження і викладеного тут матеріалу зауважимо, що, очевидно, найбільше значення ця публікація матиме для філологів, істориків та краєзнавців, які

цікавляться становленням українського сходознавства і мовознавства загалом і постаттю Агатангела Кримського зокрема. Адже наведена тут характеристика фондової колекції матеріалів про життя і творчість відомого вченого слугуватиме фактично путівником по музейних фондах і сприятиме оптимізації дослідницької роботи у зазначеному напрямку.

Висновки

Отже, постать Агатангела Кримського, його, безумовно, потужний внесок у розвиток українського сходознавства зокрема, та й багатьох галузей науки загалом на сьогодні є гідно поцінований, хоча в радянські часи це ім'я було стерте з сторінок історії. Посмертна реабілітація імені вченого спричинилася до початку активного процесу дослідження і популяризації наукової спадщини академіка Кримського на різних рівнях – від місцевого до загальнодержавного. Волинський краєзнавчий музей в числі інших установ долучився до збереження і популяризації спадщини вченого. За кілька десятиліть у фондах музею була сформована невелика, але значуща і багатоінформативна колекція документів і матеріалів, присвячений Агатангелу Кримському. Це дозволяє музейникам на регіональному рівні популяризувати ім'я академіка, організовуючи різні науково-популярні заходи та виставки, здійснюючи наукові дослідження, беручи участь у наукових конференціях та круглих столах (Вілюк, 2021).

Формування фондової збірки продовжується, музейні науковці підтримують зв'язки з різними установами, дослідниками і краєзнавцями, а тому у перспективі можемо очікувати на нові наукові проекти, присвячені Агатангелу Юхимовичу Кримському.

Література

Агатангел Кримський. Фото. Волинський краєзнавчий музей (далі – ВКМ), інв. № КДФ-5364.

Бабишкін, О. (1967). *Агатангел Кримський*. Київ: Дніпро. ВКМ, інв. № КДФ-19605.

Бібліографічний покажчик писаннів академіка А. Е. Кримського (1926). Київ: Українська Академія Наук. ВКМ, інв. № КДФ-26248.

Гурницький, К. (1970). *Исторические взгляды А. Е. Крымского*. Автореферат дисс. на соискание ученой степени к.и.н. Киев: Институт истории АН УССР, ВКМ, інв. № КДФ-26247.

- Гурницький, К. (1971). *Кримський як історик*. Київ: Наукова думка. ВКМ, інв. № КДФ-19606.
- Записки історично-філологічного відділу*. За ред. А. Ю. Кримського (1929). Київ. КЛММЛУ, інв. № КДФ-1444.
- Краса у розумі. Арабські казки у записах А. Ю. Кримського*. (1992). Київ: Веселка. ВКМ, інв. № КДФ-14930.
- Кримський, А. (1965). *Вибрані твори*. Київ: Дніпро. ВКМ, інв. № КДФ-19659.
- Кримський, А. (1996). *Історія Туреччини*. Київ, Львів: Олір. ВКМ, інв. № КДФ-16769.
- Кримський, А. (1922). *Пальмове гілля. Екзотичні поезії*. Частина третя (1917–1920). Київ: Кооперативне видавниче товариство «Час». ВКМ, інв. № КДФ-16445.
- Кримський, А. (1925). *Перський театр, звідки він узявся і як розвивавсь*. Київ. ВКМ, інв. № КДФ-14389.
- Кримський, А. (1975). *Письма из Ливана (1896–1898)*. Москва: Наука. ВКМ, інв. № КДФ-14092.
- Кримський, А. (1968). *Поезії*. Київ: Радянський письменник. ВКМ, інв. № КДФ-9997.
- Кримський, Агатангел. (1903). [Поезії]. *Акорди: Антологія української лірики від смерті Шевченка*. Львів: Накладом укр.-руської видавничої спілки. С.208–214. ВКМ, інв. № ЛУ-330.
- Матвеева, Л., Циганкова, Е. А. (1997). *Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. Вибране листування*. Київ: Обереги. ВКМ, інв. № КДФ-17289.
- Михальчук К., Кримский А. (1910) *Программа для собирания особенностей малорусских говоров*. СПб. ВКМ, інв. № КДФ-13759.
- Найголовніші правила українського правопису*. (1921). Рівне на Волині: Волинське кооперативне видавництво. ВКМ, інв. № КДФ-14697.
- Наріжна, Олена. (2020). Звенигородщина – осердя Кримського роду. Східні традиції державотворення. *Науковий збірник на честь 150-ї річниці від дня народження Агатангела Кримського*. Київ: Прометей, 141–142.
- Павличко, Соломія. (2016). *Націоналізм, сексуальність, орієнталізм. Складний світ Агатангела Кримського*. Київ: Основи.
- Романова, Олена. (2020). Архів Агатангела Кримського в Інституті сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. *Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип.23/24. Український археографічний збірник*. Том 26/27. Київ. С. 129–138.
- Українка, Леся. (1927). *У катакомбах*. Київ: Книгоспілка, С. 5–8. ВКМ, інв. № ЛУ-67.
- Украинский народ в его прошлом и настоящем*. (1914). Петербург. 360 с. ВКМ, інв. № КДФ-19601.
- Хоменко, В. (2013). *Кримський*. Київ. ВКМ, інв. № КДФ-26246.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ), ф. 263, оп. 1, спр. 39424. 210 арк.

Bilyk, V. (2021). Ahatanhel Krymsky and Volyn: a review of scientific events on the occasion of the 150th anniversary of the scientist's birth. (Агатангел Кримський і Волинь: огляд наукових заходів з нагоди 150-річчя від дня народження вченого). *The World of the Orient*, 2, 203–207. doi: <https://doi.org/10.15407/orientw2021.02.203>

References

- Ahatanhel Krymskyi. Foto [Ahatanhel Krymsky. Foto]. Volynskyi kraieznavchyi muzei (dali – VKM), inv. № KDF–5364 (in Ukrainian).
- Babyshkin, O. (1967). *Ahatanhel Krymskyi* [Ahatanhel Krymsky]. Kyiv: Dnipro. VKM, inv. № KDF-19605 (in Ukrainian).
- Bibliohrafichnyi pokazhchyk pysanniv akademika A. E. Krymskoho* [Bibliographic index of the writings of Academician A. Yu. Krymskoho]. (1926). Kyiv: Ukrainska Akademiia Nauk. VKM, inv. № KDF-26248 (in Ukrainian).
- Hurnytskyi, K. (1970). *Ystorycheskye vzgliady A. E. Krymskoho* [Historical views of the Ahatanhel Krymsky]. Extended abstract of PhD dissertation (history). Kyev. VKM, inv. № KDF–26247 (in Russian).
- Hurnytskyi K. *Krymskyi yak istoryk* [Krymsky as a historian]. Kyiv: Naukova dumka. 1971. VKM, inv. № KDF–19606 (in Ukrainian).
- Zapysky istorychno – filolohichnoho viddilu. Za red. A. Yu. Krymskoho* [Notes of the historical – philological department. For the order. A. Yu. Krymskoho] (1929). Kyiv. KLMLLU, inv. № KDF–1444 (in Ukrainian).
- Krasa u rozumi. Arabski kazky u zapysakh A. Yu. Krymskoho* [Beauty in the mind. Arab fairy tales in the records of A. Yu. Krymsky.] (1992). Kyiv: Veselka. VKM, inv. № KDF–14930 (in Ukrainian).
- Krymskyi, A. (1965). *Vybrani tvory*. [Selected works]. Kyiv: Dnipro. VKM, inv. № KDF–19659 (in Ukrainian).
- Krymskyi, A. (1996). *Istoriia Turechchyny*. [History of Turkey]. Kyiv, Lviv: Olir. VKM, inv. № KDF–16769 (in Ukrainian).
- Krymskyi, A. (1922). *Palmove hillia. Ekzotychni poezii. Chastyna tretia (1917–1920)* [Palm branches. Exotic poetry. Part Three (1917–1920)]. Kyiv: Kooperatyvne vydavnyche tovarystvo «Chas». VKM, inv. № KDF-16445 (in Ukrainian).
- Krymskyi, A. (1925). *Perskyi teatr, zvidky vin uziavs i yak rozvyvavs* [Persian theater, where it came from and how it developed]. Kyiv. VKM, inv. № KDF–14389 (in Ukrainian).
- Krymskyi, A. (1975). *Pysma iz Lyvana (1896–1898)*. [Letters from Lebanon (1896–1898)]. Moskva: Nauka. VKM, inv. № KDF–14092. (in Russian).
- Krymskyi, A. (1968). *Poezii*. [Poetry]. Kyiv: Radianskyi pysmennyk. VKM, inv. № KDF–9997 (in Ukrainian).

- Krymskyi, Ahatanhel. (1903). Poezii. [Poetry]. *Akordy: Antolohiia ukrainskoi liryky vid smerty Shevchenka*. Lviv: Nakladom ukr.-ruskoi vydavnychoi spilky. VKM, inv. № LU–330 (in Ukrainian).
- Matvieieva L., Tsyhankova E. A. (1997). *Yu. Krymskyi – neodminnyi sekretar Vseukrainskoi Akademii nauk*. [A. Yu. Krymsky – indispensable secretary of the All-Ukrainian Academy of Sciences. Selected correspondence]. Kyiv: Oberehy. VKM, inv. № KDF–17289 (in Ukrainian).
- Mykhalchuk K., Krymskyi A. (1910). *Prohramma dlia sobyranyia osobennosti malorusskykh hovorov* [Program for collecting features of Malorussian dialects]. SPb. VKM, inv. № KDF–13759 (in Russian).
- Naiholovnishii pravyla ukrainskoho pravopysu* [The most important rules of Ukrainian spelling]. (1921). Rivne na Volyni: Volynske kooperatyvne vydavnytstvo. VKM, inv. № KDF–14697 (in Ukrainian).
- Narizhna, Olena. (2020). Zvenyhorodshchyna – oserdia Krymskoho rodu. [Zvenigorod region is the heart of the Krymsky family]. *Skhidni tradytsii derzhavotvorennia. Naukovyi zbirnyk na chest 150-i richnytsi vid dnia narodzhennia Ahatanhela Krymskoho*. Kyiv: Prometei, 141–142 (in Ukrainian).
- Pavlychko, Solomiia. (2016). *Natsionalizm, seksualnist, orientalizm. Skladnyi svit Ahatanhela Krymskoho*. [Nationalism, sexuality, orientalism. The complex world of Agatangel Krymsky]. Kyiv: Osnovy (in Ukrainian).
- Romanova, Olena. (2020). *Arkhiv Ahatanhela Krymskoho v Instytuti skhodoznavstva im. A. Yu. Krymskoho NAN Ukrainy*. [Archive of Agatangel Krymsky at the Institute of Oriental Studies by A. Yu. Krymsky National Academy of Sciences of Ukraine.]. *Ukrainskyi arkheohrafichnyi shchorichnyk. Nova seriia*. Vyp. 23/24. *Ukrainskyi arkheohrafichnyi zbirnyk*. Tom 26/27. Kyiv, 129–138 (in Ukrainian).
- Ukrainka, Lesia. (1927). *U katakombakh*. [In the catacombs]. Kyiv: Knyhospilka. VKM, inv. № LU–67 (in Ukrainian).
- Ukrainskyi narod v eho proshlom i nastoiashchem*. (1914). [The Ukrainian people in its past and present]. Peterburh. T.1. 360 s. VKM, inv. № KDF-19601. (in Russian).
- Khomenko, V. (2013). *Krymskyi*. [Krymsky]. Kyiv. VKM, inv. № KDF-26246 (in Ukrainian).
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy*, [Central State Archive of Public Associations of Ukraine]. f. 263, op. 1, spr. 39424. 210 ark. (in Ukrainian).
- Bilyk, V. (2021). Ahatanhel Krymskyi i Volyn: ohliad naukovykh zakhodiv z nahody 150-richchia vid dnia narodzhennia vchenoho [Ahatanhel Krymsky and Volyn: a review of scientific events on the occasion of the 150th anniversary of the scientist's birth]. *The World of the Orient*, № 2. pp. 203–207. doi: <https://doi.org/10.15407/orientw2021.02.203> (in Ukrainian).

Viktoria Bilyk. Ukrainian by conscious choice: life and scientific achievements of Ahatanhel Krymsky in documents and materials of the Volyn Museum of Local Lore. The article presents considerations about the life and scientific achievements of the outstanding scientist Ahatanhel Krymsky. Particular attention is paid to the preservation of the scientific heritage of the academician in the funds of the Volyn Museum of Local Lore, which determines the purpose of this study. It is noted that the name of the scientist was banned for a long time and only his posthumous rehabilitation in the late 1950s allowed historians and researchers to gradually return the name of A. Krymsky and make him known to the community. Since then, the study of the scientific heritage of the scientist, the publication and republishing of his works began. Another important area of activity in order to preserve and promote the name of the scientist was the search and collection work of relevant institutions. We are talking about museums. It should be noted that not only the museum in Zvenigorodka, where A. Krymsky's family lived, is engaged in this work. Since the Crimean family was founded in Volodymyr and it was here that Ahatanhel Yukhymovich was born, Volyn museum institutions are also actively involved in collecting materials dedicated to the life and work of the academician and popularizing his name. One of such museums is the Volyn Museum of Local Lore, where a stock collection of documents and materials dedicated to A. Krymsky began to be formed in the 1970s. This article is devoted to its analysis. In particular, the material outlines the history of replenishment of the stock collection, as well as analyzes the main groups of materials. It was determined that all existing documents and materials in accordance with museum standards and requirements are divided into items of the main and research support fund. Among them are groups of photographic documents, lifetime publications, dedications, posthumous editions of works by A. Krymsky, photocopies, copies of documents and materials in honor of the memory of the academician. The analysis shows that the funds of the Volyn Museum of Local Lore contain a significant, albeit small, collection of materials, the existence of which allows museum scholars to organize exhibitions, popular science events dedicated to Ahatanhel Krymsky, which involves students and pupils, ordinary citizens. In this way, museum workers promote the name of an outstanding countryman, open it to the public, thus enriching our national culture.

Key words: Ahatanhel Krymsky, Volyn Museum of Local Lore, stock collection, materials, documents, scientific heritage, popularization.

Білик Вікторія Андріївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки, <http://orcid.org/0000-0002-1788-6704>; Bilyk.Viktoria@vnu.edu.ua